

چکیده مطالب جلسه 36 درس خارج اصول آیت الله اراکی؟ دب؟

سال تحصیلی 99_98

مفهوم استثناء

آیا جمله مشتمل بر استثناء دارای مفهوم می باشد؟

مانند: <لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعاً عَلِيماً>^۱

انواع قید استثناء

جمله مشتمل بر استثناء بر چند نوع است:

استثناء قید موضوع جمله شود؛ مانند: «اکرم العالم غیر الفاسق» و آیه کریمه:

> إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ<^۲

معمولاً هرگاه استثناء با غیر بیان شود، قید موضوع است.

استثناء قید حکم باشد و قید هم با لسان ایجاب بیان شده باشد. مانند: «اکرم العلماء

الا الفساق». و مانند آیه کریمه: <إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَاداً أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ * إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدُرُوا عَلَيْهِمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ>^۳

استثناء قید حکم باشد و قید هم با لسان نفی بیان شده باشد. مانند: «لا تکرّم الفساق

الا العلماء».

---

۱. سوره نساء: 148.

۲. سوره فاتحه: 6 و 7.

۳. سوره مائده: 33 و 34.

چکیده درس خارج اصول 2

بررسی وجود مفهوم

در موردی که استثناء قید برای موضوع باشد -نوع اول-، مسلماً مفهوم وجود ندارد. به دلیل اینکه اینگونه استثناء در حکم وصف است و اساساً می‌توان گفت استثناء با توصیف بیان شده است به عبارت دیگر با توصیف موضوع، بخشی از موضوع از تحت موضوع عام خارج شده است.

در مفهوم وصف بیان داشتیم که قید وصفی مفهوم ندارد و نکته‌اش را هم بیان کردیم که اولاً این قید، قید حکم نیست تا اینکه حکم بخواهد متوقف بر آن باشد. و ثانیاً اینکه قید، قید موضوع است و با ارتفاع قید، موضوع مرتفع می‌شود و جمله سالبه به انتفاء موضوع می‌شود در نتیجه مفهوم در اینجا وجود ندارد.

اما در جایی که استثناء قید برای حکم باشد، خواه حکم با لسان ایجاب باشد و خواه با لسان نفی؛ حق این است که استثناء در این موارد دلالت بر مفهوم دارد و دو رکن مفهوم در جمله مشتمل بر استثناء وجود دارد. دو رکن عبارت بودند از اینکه اولاً توقف و حصر حکم به موارد وجود قید و ثانیاً اثبات تعلیق جنس الحکم بر قید.

اما در رکن اول، این حصر و توقف همانطوری که در شرطیه، توقف شرطی بین شرط و جزاء وجود دارد و شرط محصور می‌کند حکم را در موارد وجود شرط؛ در جمله استثناء هم توقف استثنایی وجود دارد و «الّا» خروج از حکم را محصور در مستثنی می‌کند. در جمله ایجابی «اکرم العلماء الا الفساق» کار «الّا» این است که خروج از حکم اکرام را، مختص «فاسقین از علما» قرار می‌دهد در نتیجه حکم فقط روی مستثنی‌منه خالی از مستثنی ثابت می‌شود.

اما رکن دوم، همانطور که ادات شرط بر یک نسبت تامه توقیه دلالت می‌کند، جمله استثنائیه بر یک نسبت تامه حصریه دلالت می‌کند و آنچه جمله تامه است کل جمله مشتمل بر مستثنی و مستثنی‌منه و ادات استثناست، و مستثنی و مستثنی‌منه طرف این جمله تامه هستند که خود ناقصه‌اند. مانند آن چیزی که در شرط بیان شد. بنابراین

3 ..... چکیده درس خارج اصول

چون حکم در موارد استثناء، طرف نسبت تامه است، مجرای اطلاق است و در نتیجه می‌توان اثبات کرد که مراد از حکم، سنخ الحکم است.

پایان